Lausunto

01.10.2026

SaferGloben lausunto puolustustarvikkeiden vientilain muuttamisesta

HE 149/2026 vp

SaferGlobe on riippumaton suomalainen ajatushautomo, joka tuottaa tietoa ja kehittää työvälineitä kestävän rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi. SaferGlobe julkaisee vuosittain Suomen asevalvontaraportin ja ylläpitää Suomen asevientitietokantaa, jossa on tilastot Suomen aseviennistä vuodesta 2002 lähtien. SaferGlobe kuuluu EU Non-Proliferation and Disarmament Consortium -verkostoon ja osallistuu aktiivisesti kansainväliseen asevalvontakeskusteluun.

SaferGlobe kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä HE 149/2026 vp. Lausunto perustuu SaferGloben esitysluonnoksesta antamaan lausuntoon.

SaferGlobe tukee lain ajantasaistamista ja tehokasta, riskipohjaista vientivalvontaa. Toimivien lupamenettelyjen tulee turvata Suomen puolustuskyky sekä ihmisoikeuksien, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja muiden kansainvälisten velvoitteiden noudattaminen. Menettelyjen sujuvoittaminen ei saa heikentää loppukäytön valvontaa tai demokraattista kontrollia.

SaferGlobe kannattaa vastaanottajan ja loppukäyttäjän tuntemista, yritysten vastuullisuutta, viennin jälkeisiä ja viranomaisten tiedonvaihtoa vahvistavia säännöksiä. Soveltamisalarajauksia, yleisiä vientilupia ja valvontamenettelyjä tulee kuitenkin täsmentää. Yhteiskehityshankkeet edellyttävät myös tuonti- ja vientivalvonnan rajapintojen selkeyttämistä.

Soveltamisalan rajaukset ja parlamentaarinen valvonta

SaferGlobe on huolissaan 2 §:n 3 ja 5 kohdan poikkeusten vaikutuksista valvonnan kattavuuteen. Osa kolmannen kohdan muutoksista liittyy jo hyväksyttyihin sopimuksiin. Poikkeuksia tulee soveltaa vain sopimusten ja tehtävien edellyttämässä laajuudessa, eikä niitä saa käyttää kaupallisen viennin tai edelleen toimittamisen valvonnan kiertämiseen.

Viidennen kohdan mukainen toiminta jää tämän lain lupamenettelyn ulkopuolelle, mutta kansainvälisestä avusta päättämiseen liittyy erillinen menettely. Rajaus ei siten poista kaikkea parlamentaarista kontrollia. Esityksessä tulee osoittaa, miten materiaaliavun ulko- ja turvallisuuspoliittinen arviointi, kansainvälisten velvoitteiden noudattaminen sekä eduskunnan tiedonsaanti turvataan. Aseavun perusteita, ulkoministeriön lausunnon tarvetta ja loppukäytön seurantaa tulee selkeyttää. Arvioinnissa on huomioitava YK:n peruskirjan periaatteet sekä muut Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.

Lausuntopalautteessa esitetty viittaus kansainvälistä apua koskevan lain täydentämiseen ei yksin varmista valvonnan kattavuutta. Korvaavien arviointi- ja valvontamenettelyjen riittävyys tulee varmistaa ennen poikkeuksen voimaantuloa.

SaferGlobe pitää 2 §:n 6 kohdan poikkeusta lähtökohtaisesti perusteltuna sen koskiessa rajattua henkilökohtaista ja väliaikaista toimintaa. Viennin tilapäisyys ja tuotteiden palautuminen tulee voida todentaa, eikä poikkeus saa mahdollistaa kaupallisten toimitusten pilkkomista.

Puolustustarvikkeiden määritelmä ja sääntelyn yhteensovittaminen

SaferGlobe pitää 3 §:n määritelmän ajantasaistamista tarpeellisena. Sääntelyn ja ohjeistuksen tulee kattaa EU:n puolustustarvikeluettelon mukaisesti myös sotilaskäyttöön suunnitellut koulutus- ja simulointijärjestelmät, ohjelmistot, virtuaaliset sovellukset ja teknologia. Koulutuskäyttö tai digitaalinen toimitustapa ei sellaisenaan saa poistaa valvontaa.

SaferGlobe kannattaa 4 §:n viittausten päivittämistä. Pykälää ja 9 §:n kokonaisharkintaa tulee tarkastella yhdessä. YK:n asekauppasopimuksen, EU:n asevientikriteerien, pakotteiden ja muiden keskeisten velvoitteiden merkityksen tulee näkyä selvästi. Puolustustarvikkeiden ja kaksikäyttötuotteiden luokittelun rajatapaukset edellyttävät yhtenäisiä menettelyjä ja viranomaisten toimivallan selkeyttä.

Uudet aseteknologiat ja niiden valvonta

SaferGlobe korostaa tekoälyä hyödyntävien ja autonomisten asejärjestelmien sekä miehittämättömien järjestelmien valvontatarpeita. Riskinarvioinnissa tulee huomioida ihmisen tosiasiallinen kontrolli voimankäytöstä, järjestelmän ennakoitavuus sekä siviileihin kohdistuvat riskit. Valvonnan tulee kattaa sovellettavien tuoteluetteloiden mukaisesti myös järjestelmien ohjelmistot, komponentit, aineettomat teknologiansiirrot ja olennaiset päivitykset. Viranomaiset tarvitsevat riittävää teknistä osaamista, ja valvonnan mahdolliset katveet on tunnistettava.

Yleiset vientiluvat ja nopea reagointi riskien muutoksiin

SaferGlobe pitää yleisiä vientilupia ongelmallisina nopeasti muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Ehdotetun 9 a §:n käyttöala kattaa tilapäisten vientien lisäksi hallitustenväliset yhteistyöjärjestelyt sekä muut niihin rinnastettavat erityiset syyt. Perustelujen mukaan järjestelyihin voi sisältyä kaupallista toimintaa. Yhteistyöjärjestely ei yksin osoita yksittäisen toimituksen vähäistä riskiä.

Yleisten vientilupien käyttöala ja rinnastamisperuste tulee rajata laissa täsmällisesti. Tilapäisten vientien palautusvelvollisuudet, määräajat ja todentamismenettelyt tulee määritellä selkeästi. Myös yhteistyöjärjestelyihin kuuluvien pysyvien toimitusten vastaanottaja- ja loppukäyttöriskit on arvioitava.

Perustelut viittaavat yleisen vientiluvan peruuttamiseen voimassa olevan lain 17 §:n nojalla. SaferGloben huoli koskee menettelyn selkeyttä ja reagointikykyä. Koska yleinen lupa toteutetaan asetuksella ja käyttöoikeus rekisteröitymispäätöksellä, sääntelyssä tulee erottaa luvan muuttaminen tai poistaminen, käyttäjän rekisteröinnin peruuttaminen ja kiireellinen käytön keskeyttäminen.

Viennin nopea keskeyttäminen tulee mahdollistaa myös silloin, kun loppukäyttäjään tai tuoteryhmään liittyvä riski muuttuu ilman käyttäjän lupaehtorikkomusta. Laissa tulee määritellä toimivalta, oikeusvaikutukset, tiedottaminen käyttäjille ja Tullille sekä oikeussuojakeinot. Toistaiseksi voimassa olevien lupien riskejä tulee arvioida säännöllisesti.

Yritysten vastuullisuus

SaferGlobe kannattaa 14 §:n vastaanottajan ja loppukäyttäjän tuntemista koskevaa vaatimusta sekä sisäisen vastuullisuusohjelman mahdollisuutta. Ohjelman tulee sisältää menettelyt ihmisoikeus- ja humanitaarisen oikeuden riskien, pakotteiden kiertämisen sekä luvattoman edelleen viennin tunnistamiseksi. Arvioinnin on jatkuttava asiakassuhteen aikana ja olosuhteiden muuttuessa.

YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet koskevat kaikkia yrityksiä koosta riippumatta. Vastuullisuuden tulee olla osa yrityksen ydintoimintaa, ja vastuullisuusvaatimusten tulee perustua yrityksen koon lisäksi sen toimintaan liittyviin riskeihin. Puolustusalalla vastuullisuus edellyttää riittäviä resursseja riskinarviointiin

sekä ymmärrystä tuotteiden käyttöön liittyvistä ihmisoikeus- ja humanitaarisen oikeuden riskeistä. Kaikilta toimijoilta tulee edellyttää riskeihin nähden riittäviä ja dokumentoituja toimintatapoja, vaikka muodollista vastuullisuusohjelmaa ei vaadittaisi. Vastuullinen toiminta vähentää myös yritysten oikeudellisia ja maineeseen liittyviä riskejä. Yritysten oma riskinarviointi täydentää viranomaisen lupaharkintaa, mutta ei siirrä viranomaisen vastuuta yrityksille.

Puolustusvoimien kanssa kehitettyjen ja sen käytössä olevien tuotteiden viennissä tarvitaan erityistä huolellisuutta kansallisen puolustuskyvyn turvaamiseksi (9 ja 20 §). Vientirajoitukset ja lausuntomenettelyn tarve tulee tunnistaa jo yhteiskehityksen alussa, jotta rajoitukset eivät tule yrityksille yllätyksenä.

Loppukäytön valvonta ja viranomaisresurssit

SaferGlobe pitää 15 §:n viennin jälkeisiä tarkastuksia tärkeänä parannuksena. Vaikuttavuus edellyttää riskiperustaista kohdentamista, vastaanottajavaltion kanssa toimivia menettelyjä ja riittäviä resursseja. Tarkastuksen estymisen vaikutukset voimassa oleviin lupiin ja myöhempiin toimituksiin tulee selkeyttää. Jälkikäteisvalvonta ei korvaa ennen vientiä tehtävää arviointia.

SaferGlobe kannattaa 33 §:n kirjanpitovelvoitteiden laajentamista ja 35 §:n mukaista viranomaisten tiedonvaihtoa. Velvoitteiden tulee kattaa yksiselitteisesti myös yleisten vientilupien käyttäjät, jotta viranomaiset saavat riittävät tiedot toteutuneista toimituksista.

Kansainvälistä tiedonvaihtoa koskevan 35 a §:n valmistelussa tulisi arvioida, riittääkö loppukäytön varmentamiseen rajattu luovutusoikeus tehokkaan vientivalvontayhteistyön tarpeisiin. On tarpeen selvittää, miten välttämättömiä muita kuin henkilötietoja voitaisiin vaihtaa myös vientilupaharkinnan ja väärinkäytösten ehkäisemisen tueksi erityisesti EU-jäsenvaltioiden ja muiden Pohjoismaiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Mahdollisen laajennuksen käyttötarkoitukset ja edellytykset tulee määritellä laissa täsmällisesti. Tietojen asianmukainen suoja, edelleen luovuttamisen ehdot ja Suomen kansallinen etu on turvattava kaikessa yhteistyössä.

Puolustusministeriölle, ulkoministeriölle, Poliisihallitukselle ja Tullille tulee turvata asiantuntemus, henkilöstö ja yhteensopivat tietojärjestelmät. Vientimäärien kasvu, uudet toimijat ja digitaalinen teknologia lisäävät valvonnan vaativuutta.

EU-sääntely ja uudistuksen seuranta

Uudistuksen yhteensopivuus EU:n puolustusvalmiutta ja puolustusteollisuutta koskevan sääntelyn kanssa tulee arvioida. Tämä koskee myös valmistelukokonaisuuksia COM(2025) 821 ja 823. EU:n sisäisten siirtojen sujuvoittaminen tulee erottaa kolmansien maiden aseviennin riskiharkinnasta. Sujuvoittaminen ei oikeuta kansainvälisten velvoitteiden tai valvonnan heikentämistä.

Tuonti- ja vientivalvonnan kehittäminen kokonaisuutena

Vaikka esitys koskee vientiä, tuontivalvonnan yhteys vientivalvontaan tulee huomioida. Yhteiskehityshankkeissa tulee tunnistaa sovellettava sääntely, viranomaisvastuut sekä komponenttien ja teknologian loppukäyttö- ja edelleen vientiehdot. Ehdot ja mahdolliset alkuperämaan suostumusvaatimukset tulee dokumentoida ja välittää toimitusketjussa jo hankkeen alusta lähtien. SaferGlobe pitää tarpeellisena, että tuontivalvonnan kattavuus ja loppukäytön varmentamisen tarpeet arvioidaan erikseen ja havaitut valvonnan puutteet korjataan.

Menettelyjen yhteensovittaminen ja sujuvoittaminen eivät saa jättää valvontavastuita tai kansalliseen turvallisuuteen liittyviä riskejä epäselviksi.